

ROMÂNIA ȘI RĂZBOAIELE BALCANICE

Relațiile de vecinătate și prietenie între poporul român și popoarele balcanice s-au cimentat de-a lungul veacurilor în lupta comună împotriva pericolului ocupației otomane. După instaurarea dominației Imperiului otoman în această parte a Europei, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în prima jumătate a secolului al XV-lea, sacrificiile umane și economice ale acestor popoare pentru cucerirea independenței naționale au fost incestimabile.

Poporul român aflându-se într-o situație mai favorabilă — țările române și-au păstrat autonomia administrativă —, a constituit un real sprijin pentru popoarele balcanice aflate sub ocupație turcească. Secole în șir, teritoriul României a servit drept bază de pregătire și plecare la atac a luptătorilor pentru libertate din sudul Dunării. Unele mărturii în acest sens sînt semnificative. În ziarul Rilindja Shqip-tarea din 25 februarie 1928, a apărut un articol în care, printre altele, se scria: „Nu putem tăgădui că în cursul istoriei Națiunea noastră a găsit totdeauna azil în frumoasa Românie și pentru aceasta noi trebuie să fim recunoscători... Atît noi cît și istoria nu poate să tăgăduiască că România, ca întii liberată de sub jugul străin a deschis ușile locuinței sale pentru ceilalți asupriți și casa sa a devenit un cuib pentru eliberarea tuturor celorlalți frați balcanici.

Societatea greacă »Filichi eteria« (Societate de amintiri) și-a găsit colțul cel mai liniștit, pentru a scrie pocziile sale contra subjugării, sub cerul liber al Bucureștiului... Aceste fapte națiunea albaneză nu le poate uita și nici tineretul nu le va uita niciodată¹. Ziarul progresist albanez „Besa“ din 14 septembrie 1931 remarcă următoarele: „România a fost primul stat balcanic unde refugiații albanezi au găsit adăpost și sprijin. În 1880, societatea »Drito« (Lumina), în 1887 societatea »Ditura« (Cultura). Comunitățile naționale cele mai active pe acele vremuri au fost înființate și organizate la București². Albanezii refugiați în România au tipărit manuale, opere literare, cărți de cult, au apărut periodice (între 1897—1912) între care „Shqipetari“ (Albanezul) cu caracter politic, „Shqiperia“ (Albania) cu preocupări științifice etc. Pînă la eliberarea statului național, intelectualii albanezi ai timpului au numit România „a doua lor patrie“.

Comunitatea de țeluri însumate în lupta de eliberare de sub dominația străină, efortul concomitent de construcție a unui stat modern constituie în secolul al XIX-lea temeiul interferențelor, confluențelor și colaborării românilor cu elenii, sîrbii, bulgarii, albanezii etc. De la 1800 pînă la 1878 mai mult de 500 intelectuali bulgari trăiesc în orașele și satele românești. Ei au fost învățători și profesori, autori de manuale și dicționare, publiciști, medici etc. În acest interval sînt cunoscute în diferite orașe românești, cu durată variabilă firește, 11 săli de

---

¹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/Albania, dosar 26, fila 36 (în continuare A.M.A.E.).

² Ibidem.

cultură, 20 societăți și comitete culturale, 57 periodice (în intervalul 1841—1873), 21 de tipografii în limba bulgară. Cărțile și periodicele bulgare interzise în Imperiul otoman, la Viena sau chiar în Rusia apăreau în România. G. S. Rakovski, cunoscutul fruntaș politic, în periodicul „Bădușnost“ (Viitorul) apărut în 1864 la București, scria următoarele: „România, păstrându-și viața politică și drepturile sale, a fost pentru națiunea bulgară un azil liber și inviolabil, iar casa țaranului român a fost deschisă bulgarului cu cea mai mare ospitalitate“³.

Intreaga presă bulgară nu numai că apărea pe teritoriul României, era nu numai tolerată, dar era și susținută materialicește de guvernele române, care sprijineau ideea luptei de eliberare a Bulgariei. În 1866 s-a creat la București, cu filiale în orașele Ploiești, Brăila, Galați, Focșani, Giurgiu etc., un Comitet Central din care, alături de bulgarii Ivan Cazabov și Atanasie Andreev, au făcut parte și românii C. A. Rosetti și Nicolae Jippa.

După războiul din 1877—1878, în care armata română a luptat alături de armata rusă pentru eliberarea Bulgariei, presa bulgară din România s-a mutat la Sofia și în alte orașe bulgare. În 1880, mitropolitul bulgar, cu prilejul vizitei lui Carol I în Bulgaria, a spus: „recunoștința pe care o datorează Bulgaria, față de România pentru toate binefacerile și ospitalitatea mare pe care românii au oferit-o întotdeauna bulgarilor și pentru însemnata parte ce au luat-o la eliberarea Bulgariei...“⁴. În noiembrie 1912, Ivan Gesov, primul ministru al Bulgariei, recunoștea că „marii revoluționari, scriitori și luptători Rakovski, Botev, Hagi Dimitrie, Ștefan Caragiu, și întreaga pleiadă, au putut scrie numai pe pământul sfânt al României, să ajute și să semene sămînța revoluției, a redșteptării politice. Numai în România, revoluționarii au putut să-și organizeze trecerile lor peste Dunăre în Turcia“⁵. După aproape 7 decenii, ziarul bulgar „Slovo“ din 23 mai 1933, care apărea la Sofia, într-o Bulgarie care își cucerise independența cu mai bine de o jumătate de secol în urmă, scria la rîndul său următoarele: „Poporul bulgar păstrează nealterată amintirea ospitalității României frățești în care au găsit, înainte de eliberare, un adăpost sigur și apărare fiii cei mai destoinici ai patriei noastre“⁶.

Sîrbii, care, prin luptă armată (1805—1829) au reconstituit un stat al lor, au avut strînse legături cu țările române. După Unirea Principatelor în 1859, domnitorul și guvernul țării au permis tranzitul prin teritoriul românesc, în ciuda protestelor unor reprezentanți străini, al unui transport masiv de arme rusești pentru armata sîrbă. Drept recunoștință, principele Serbiei Mihail Obrenovici a trimis în dar domnitorului României, Alexandru Ioan Cuza, o sabie de preț cu dedicația: „Amico certo in re incerto“ („Prietenului sigur în vremuri nesigure“, sau, exprimat prin zicala populară românească, „Prietenul la nevoie se cunoaște“). Legăturile de prietenie româno-sîrbe s-au cimentat în timpul războiului de independență, cînd armatele celor două state s-au aflat alături de cele rusești în războiul pentru cucerirea independenței (1877—1878).

În timpul asupririi otomane, numeroși patrioți greci au fost ocrotiți și găzduiți de ospitaliera populație românească și ajutați în acțiunea lor de eliberare a Greciei de sub asuprirea sultanilor turci. Cronicile vremii atestă cu prisosință că pe teritoriul României s-au constituit detașamente înarmate de patrioți greci,

³ A.M.A.E., fond 71/Bulgaria, dosar 72, f. 18.

⁴ G. A. Dabița, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria, București, 1936*, p. 143.

⁵ *Idem*, p. 144.

⁶ A.M.A.E., fond 71/Bulgaria, dosar 72, fila 28.

care au trecut Dunărea în sud și au luptat cu eroism pentru eliberarea poporului grec de sub jugul turcesc. Revoluția declanșată la începutul anului 1821 în Grecia a fost substanțial sprijinită de mișcarea eteristă care a acționat pe teritoriul României, precum și de revoluția condusă de Tudor Vladimirescu. În această situație sultanul a fost nevoit să detașeze o parte din forțe în părțile nordice ale peninsulei balcanice, inclusiv în Moldova și Țara Românească, ușurând în acest fel lupta poporului grec pentru independență. Ca urmare, Grecia a cucerit independența consfințită prin pacea de la Adrianopole din 1829 și Conferința de la Londra din 3 februarie 1830.

Aceste relații cultivate intens în secolul al XIX-lea între România și celelalte popoare balcanice au cunoscut consacrară mai ales în timpul războiului de independență din anii 1877—1878, când România și-a dat o mare contribuție umană și economică. Mulți fii ai României au pierit pe cîmpurile de luptă pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței, ideal spre care au năzuit secole în șir popoarele balcanice. Prevederile tratatului de la San Stefano (azi Yeşilköy) semnat de Rusia și Turcia la 3 martie 1878, sancționat de cele 6 mari puteri care au semnat la 13 iunie 1878 tratatul de la Berlin, a nemulțumit România și celelalte state balcanice. Aceste tratate impuse de marile puteri în spiritul intereselor ce le urmărea fiecare în peninsula balcanică au recunoscut independența României, Serbiei și Muntenegrului.

Una dintre prevederile importante ale tratatului de la Berlin pentru România a fost recunoașterea unirii Dobrogei de nord cu România, străvechi teritoriu care aparține poporului român etnic și istoric. Totodată erau încorporate în România insulele ce formau Delta Dunării cu Insula Șerpilor. Concomitent, România a fost constrinsă să retrocedeze Rusiei cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Balgrad, Ismail), care fuseseră restituite Moldovei în 1856 prin tratatul de la Paris.

Teritoriul ce revenea Bulgariei a fost împărțit în două de Congresul de la Berlin. Astfel, Bulgaria de nord a devenit un principat autonom cu capitala la Sofia, sub suzeranitatea formală a sultanilor. Bulgaria de sud rămânea în hotarele Imperiului otoman, ca o provincie autonomă, condusă de un guvern creștin (Rumelia orientală). Bosnia și Herțegovina intrau sub administrarea Austro-Ungariei, asupra cărora sultanul a menținut o suveranitate nominală pînă în octombrie 1908, când au fost anexate de Imperiul austro-ungar. Albania, Macedonia, Tracia Orientală, Tesalia și o serie de insule grecești din Marea Egee rămîneau în continuare sub stăpînirea Porții otomane.

Chiar dacă n-au fost realizate în întregime revendicările popoarelor balcanice, după anul 1878, în sud-estul Europei existau patru state independente, România, Serbia, Muntenegru și Grecia; iar poporul bulgar și-a îmbunătățit considerabil situația prin crearea principatului autonom. Congresul de la Berlin al marilor puteri a fost departe de a fi rezolvat problemele ce frământau popoarele din Balcani. Milioane de sîrbi, greci, albanezi, bulgari, macedoneni rămîneau în continuare sub jugul turcesc sau austro-ungar.

Rezolvarea dezideratelor naționale în Balcani era mult frînată de contradicțiile dintre marile puteri care urmăreau dominarea economică și politică a peninsulei balcanice, precum și rivalitatea dintre statele balcanice pe chestiuni teritoriale. Cea mai înverșunată rivalitate se manifesta între Bulgaria și Serbia, alimentată mai ales de Imperiul austro-ungar, care nu dorea o Serbie mare, capabilă să elibereze slavii ce mai zăceau sub dominația austro-ungară.

Popoarele balcanice au continuat lupta pentru eliberarea națională. În septembrie 1885 a avut loc răscoala din Rumelia orientală, organizată și condusă de Comitetul Central Revoluționar Bulgar. Răscoala a avut drept rezultat unirea Rumeliei cu principatul bulgar, iar principele Alexandru de Battenberg s-a proclamat cneaz al Bulgariei unificate. La 5 octombrie 1908, Bulgaria s-a proclamat independentă, iar Ferdinand de Coburg (ales cneaz în 1887) a luat titlul de țar al Bulgariei. În aprilie 1909, Turcia a recunoscut independența Bulgariei.

Față de evenimentele din sudul Dunării, România a avut o atitudine pozitivă, a refuzat orice intervenție alături de Serbia împotriva Bulgariei, ceea ce a determinat ca la 26 octombrie 1885, principele Bulgariei să transmită profunda sa recunoștință guvernului român pentru atitudinea francă și corectă dovedită față de Bulgaria⁷.

Unirea Rumeliei orientale cu principatul bulgar a adâncit rivalitatea Serbiei, ce urmărea compensații teritoriale pe seama Bulgariei. Agenția diplomatică a României de la Belgrad raporta la 10/22 septembrie 1885 că guvernul sîrb considera o Bulgarie mare drept pericol în egală măsură pentru România, Serbia și Grecia. Sîrbii propuneau o demonstrație militară sîrbo-română împotriva Bulgariei. Guvernul Serbiei era de acord ca România să ocupe imediat Silistra și o linie pînă la Rusciuk—Varna.

Guvernul sîrb a declarat război Bulgariei. Războiul s-a desfășurat între 14 noiembrie 1885 — 3 martie 1886. În editorialul ziarului „Românul” din 11 și 12 noiembrie 1885 scria: „Asistăm dezinteresați, dar cuprinși de durere la războiul dintre bulgari și sîrbi. Dezinteresați pentru că credem că acest război se va localiza. Cuprinși de durere pentru că, oricine va fi biruitorul, va avea de efect a produce ură între popoare care au suferințe comune și aspirații comune”.

România a ajutat atît din punct de vedere diplomatic, cît și material cele două țări, trimițînd ambarcațiuni ale Crucii Roșii atît în Serbia, cît și în Bulgaria, primind cu această ocazie mulțumiri din partea ambelor state⁸. În Serbia, ambulanța română a amenajat trei spitale și a îngrijit circa 500 de răniți. În Bulgaria a fost amenajat un spital, unde au fost îngrijiți 125 de răniți. S-au cheltuit 40 578 lei, din care 15 435 în Serbia și 23 143 în Bulgaria⁹.

România era interesată în lupta de eliberare națională din Balcani și crearea unor state naționale independente, care să se opună unite tendințelor expansioniste ale marilor puteri ce urmăreau dominarea politică și economică a sud-estului european. Deși Bulgaria nu era independentă în anul 1879, România a stabilit relații diplomatice cu ea, sfidînd astfel suzeranitatea Porții otomane și tratînd principatul bulgar ca un stat independent. De aceea, România a salutat cu satisfacție proclamarea independenței Bulgariei în 1908.

Războiul greco-turc din cursul anului 1897 cauzat de lupta de eliberare a grecilor ce se mai aflau sub dominație otomană a fost urmărit cu interes de statul român și cu simpatie pentru lupta cretanilor dornici de a se uni cu Grecia, pronunțîndu-se în 1898 pentru autonomia Cretei.

Față de populația din Macedonia, statul român s-a pronunțat pentru autodeterminare și pentru drepturi egale ale românilor macedoneni cu celelalte naționalități conlocuitoare.

Păstrînd o poziție favorabilă luptei de emancipare a popoarelor balcanice, în România a continuat să-și desfășoare activitatea mișcarea națională albaneză

⁷ Nicolae Ciachir, *România în sud-estul Europei. 1848—1886*, Buc., 1968, p. 207.

⁸ Arhiva M.A.E., vol. 202 (1885), dosar nr. 41.

⁹ *Românul* din 11 și 12 noiembrie 1885. Vezi și N. Ciachir, *op. cit.*, p. 210.

în exil. Totodată, statul român a refuzat să intre în vreo combinație sau alianță cu oricare din marile puteri sau statele balcanice împotriva vreunui alt stat balcanic, cu scop de cucerire sau consolidare a independenței naționale. De fapt, guvernele române au urmărit la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX relații de bună vecinătate și cooperare cu toate statele. Relațiile româno-ruse, deteriorate grav în urma Tratatului de pace de la Berlin din 1878, erau în curs de îmbunătățire.

Scopul urmărit de Rusia era ruperea României din alianța cu Puterile centrale și atragerea ei în alianța cu puterile Antantei, sau s-o determine să rămână neutră față de ambele blocuri.

Interesele marilor puteri în sud-estul Europei au înăsprit rivalitățile între ele, ceea ce a permis României un joc diplomatic abil în scopul eliberării teritoriilor românești ce se mai aflau sub stăpânire străină. În Balcani, statul român a urmărit cu atenție politica statului bulgar, făcând eforturi să înlăture orice amestec din afară în afacerile balcanice. Țaratul bulgar a fost atras sub influența Austro-Ungariei, care a recunoscut independența Bulgariei în 1908. Dar guvernele bulgare au înțeles că nu pot aștepta prea mult de la Austro-Ungaria din cauza opoziției Germaniei, care sprijinea Poarta otomană. Fără a rupe relațiile cu Austro-Ungaria, Bulgaria s-a apropiat de Rusia și în noiembrie 1908 a încheiat un acord de alianță ruso-bulgar¹⁰. Acordul stipula ca în caz de război între Rusia de o parte, Germania, Austro-Ungaria și România de altă parte, sau numai cu acestea două din urmă, precum și în caz de război între Rusia și Turcia, Bulgaria să mobilizeze și să intre în acțiune.

Dacă Turcia ar ataca Bulgaria, Rusia va mobiliza în Caucaz. În caz de victorie asupra Austro-Ungariei și României, Rusia se lega să facă tot posibilul „pentru sporirea teritoriului bulgar cu localitățile situate între Marea Neagră și malul drept al Dunării“ (adică Dobrogea) și pentru rectificarea hotarelor Bulgariei în alte direcții. În caz de înfrângere a Turciei, Rusia va face ca Bulgaria să fie sporită în limitele preliminarilor de la San Stefano¹¹.

În realizarea politicii lor de expansiune în sud-estul Europei, marile puteri urmăreau dezbinarea statelor balcanice, promițând extinderea teritorială a unora pe seama altora.

Cu toate că existaseră unele momente de tensiune în relațiile româno-bulgare din trecut, au fost multe altele de apropiere și înțelegere, de cooperare și ajutor. Oamenii politici români apreciau calitățile poporului bulgar vecin și năzuiau sincer spre consolidarea și dezvoltarea relațiilor de prietenie¹².

În ianuarie 1911, Titu Maiorescu i-a declarat lui Kalinkoff, ministrul Bulgariei la București că: „Am mari simpatii față de Bulgaria, față de poporul ei înzestrat cu admirabile calități, nu cer decât să se îmbunătățească și să se consolideze legăturile seculare dintre ambele popoare“¹³.

Take Ionescu a declarat și el ministrului bulgar: „Românii vor ține cele mai bune relații cu slavii de la sud de Dunăre. Neînțelegerile dintre noi nu au

¹⁰ *Istoria lumii în date*, Buc., 1972, p. 265.

¹¹ Ghéchoff, *L'alliance balcanique*, considera convenția ruso-bulgară din 1902 valabilă și în 1912. Vezi Ion C. Filitti, *Raporturile ruso-germane față de sud-estul european*, în *Viața românească*, nr. 10, din octombrie 1921, Iași, an. XIII, p. 77. Acordul ruso-bulgar a fost denunțat în 1913, conținutul lui a fost însă publicat în întregime de guvernul sovietic o dată cu celelalte tratate secrete încheiate de Rusia țaristă.

¹² Atanasie Iordache, *Viața politică în România*, Buc., 1972, p. 151.

¹³ G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 200. Vezi și A. Iordache, *op. cit.*, p. 152.

nici o justificare nici economică și nici istorică... În cazul că veți mări teritoriul este firesc că va trebui să schimbăm păreri. Noi vom cere ca mai întâi de toate să stați de vorbă cu noi. Se apropie momentul când poate va trebui să vă socotiți cu turcii. După cum am fost buni prieteni, tot așa și de acum încolo va trebui să mergem împreună"¹⁴.

P. P. Carp i-a declarat în martie 1911 ministrului bulgar la București că România a fost nevoită, din motive cunoscute, să treacă de partea Triplei Alianțe. În cazul unor schimbări teritoriale în Balcani nu va putea rămâne pasivă¹⁵.

I. I. C. Brătianu i-a declarat lui Kalinkoff: „Cu Bulgaria voim să încheiem o înțelegere vremelnică, care să urmărească nu scopuri trecătoare, ci o alianță trainică în vederea intereselor generale ale ambelor popoare pentru prezent și viitor”¹⁶.

Atît Bulgaria, cît și Serbia se temeau ca, în eventualitatea unui conflict în Balcani, România, aliată a Austro-Ungariei și în bune relații cu Turcia, să nu intervină contra lor.

La 20 septembrie/1 octombrie 1912, Titu Maiorescu, președintele Consiliului de miniștri al României, comunica regelui Carol că Kalinkoff, ministrul Bulgariei la București l-a întrebat „ce atitudine ar avea România în cazul unui conflict cu Turcia, în care Bulgaria ar avea să apere drepturile conaționalilor săi, făcînd aluzie — pe cît mi s-a părut — la zvonurile despre o convenție militară încheiată între România și Imperiul otoman. I-am răspuns că zvonurile nu sînt întemeiate, că România nu poate uita că ea însuși și-a cîștigat independența în lupta contra turcilor și că, prin urmare, dacă bulgarii, sîrbii și grecii... vor să lupte pentru îmbunătățirea soartei conaționalilor lor de sub stăpînirea turcească, România va păstra o strictă neutralitate, întrucît nu va fi vorba de schimbări teritoriale”¹⁷.

Statul român a urmărit continuu prin politica sa externă să mențină un echilibru de forțe în Balcani, aceasta constituind o garanție pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a României. După cum se știe, statul român s-a temut de influența imperiului țarist în sudul Dunării și îndeosebi în Bulgaria, de penetrația acestuia în sud-estul Europei, neignorînd comportarea Petersburgului față de România la Congresul de la Berlin, ceea ce a determinat guvernul român să încheie tratatul secret de alianță cu Puterile Centrale din 18/30 octombrie 1883.

Contradicțiile marilor puteri în Balcani favorizau desprinderea treptată a României de Tripla Alianță și realizarea idealului său național, țelul luptei întregului popor român.

Frămîntările din Balcani au interesat România mai ales din punct de vedere al problemelor sale naționale, să înlăture pe cît posibil amestecul marilor puteri care tindeau să pună stăpînire pe peninsula balcanică, pericol care de fapt amenința România. La 20 septembrie/13 octombrie 1912, ziarul „L'Indépendance roumaine” scria: „Nici aventură, nici indeciziune... În ce privește România, profund legată de cauza păcii, ea nu poate decît să facă eforturi pentru a menține și, în sfera acțiunii ei, a nu neglija nimic pentru atingerea acestui scop”.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Cartea verde*, Buc., 1913, p. 5—6.

Tratatul de prietenie și alianță sîrbo-bulgar semnat la Sofia la 13 martie 1912, care a constituit nucleul Alianței Balcanice împotriva Turciei, s-a încheiat sub auspiciile Rusiei¹⁸. A urmat apoi Tratatul de alianță defensivă bulgaro-grec (Sofia, 29 mai 1912) și convențiile politice și militare sîrbo-muntenegrene (9 octombrie 1912) privind acțiunile comune contra Turciei. Așadar, în Balcani, Rusia nu se sprijinea numai pe Serbia, dar și pe Bulgaria, care în caz de victorie urma să primească Dobrogea, iar Serbia să elibereze Bosnia ocupată de Austro-Ungaria în 1908.

În realizarea planurilor sale în Balcani, Rusia s-a izbit de opoziția Germaniei, Austro-Ungariei, Italiei, Angliei. Singură Franța înclina de partea Rusiei, în speranța realizării năzuințelor sale în Balcani în detrimentul altei puteri. Contradicțiile dintre marile puteri au ușurat lupta statelor balcanice pentru realizarea idealului lor național și eșuarea intențiilor unor mari puteri de cîmpire și subjugare a noi teritorii eliberate de sub stăpînirea otomană.

Primul război balcanic, declanșat la 9 octombrie 1912 de Muntenegru împotriva Turciei, alăturîndu-i-se Serbia la 17 octombrie, Bulgaria și Grecia la 18 octombrie, a fost un război de eliberare a teritoriilor ce se mai aflau încă sub dominația Porții otomane. România a adoptat o poziție de neutralitate. Încă din 1912, de la izbucnirea războiului, poziția Bucureștiului a fost favorabilă aliaților balcanici. Astfel, la 20 septembrie-13 octombrie 1912, Titu Maiorescu, primul ministru, răspunzînd unei note bulgare, afirma: „România nu poate uita că ea însăși și-a cîștigat independența printr-o luptă contra Imperiului otoman. Dacă bulgarii, sîrbi, grecii, creștini ortodocși ca și noi, vor să lupte pentru ameliorarea stării conaționalilor lor supuși otomani, România va păstra o strictă neutralitate”¹⁹.

Incontestabil, situația din Balcani trebuie să fi fost mult mai gravă decît rezultă din textul de mai sus, deoarece cîteva zile mai tîrziu Ivan Ghehoff, primul ministru bulgar, îi scria primului ministru român: „Eu personal și Consiliul de miniștri mulțumim foarte cordial și sîntem recunoscători României pentru strălucitoarea sa atitudine, pentru bunele și amicalele sentimente față de Bulgaria”²⁰.

Lenin a apreciat primul război balcanic ca un război drept. În articolul „Popoarele balcanice și diplomația europeană”, publicat la 16 octombrie 1912 în ziarul „Pravda”, V. I. Lenin scria: „Balcanii se află acum în centrul atenției generale. Și asta este lesne explicabil. Pentru întreaga Europă răsăriteană sosește, poate, ceasul cînd popoarele înseși își vor spune liber și hotărît cuvîntul. Nu mai e loc acum pentru jocul puterilor burgheze și al diplomaților lor, care excelează în știința intrigării, a lucrăturilor și tragerii pe sfoară”²¹. În articolul „Războiul balcanic și șovinismul burghez”, publicat tot în „Pravda” din 29 martie 1913, V. I. Lenin aprecia clar că: „Sarcina istorică ce se punea în fața popoarelor balcanice era de a-și crea state naționale unificate...”²².

Poziția Partidului Social-Democrat din România a fost expusă într-un manifest din 1912 astfel: „Popoarele mici, în general, și popoarele din Peninsula Balcanică, în special, nu puteau să ducă o politică imperialistă de cucerire de teritorii străine,

¹⁸ Ziarul *Bulgaria*, nr. 1 din 23 octombrie 1912, scrie: „Doneff a declarat că alianța sîrbo-bulgară s-a aflat sub patronajul Rusiei”.

¹⁹ *Documents diplomatiques. L'action de la Roumanie*, p. 1. Vezi și Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Buc., 1983, p. 336.

²⁰ *Idem*.

²¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 22, Buc., 1963, p. 156—157.

²² *Idem*, vol. 23, Buc., 1964, p. 39—40.

de subjugare a altor popoare. Aceasta era politica marilor puteri imperialiste, care totdeauna au căutat să atragă în conflictele dintre ele micile state balcanice. De altfel nu o dată statele balcanice au constituit obiectul disputelor dintre marile puteri²³.

România a acordat ajutor Bulgariei și Serbiei în primul război balcanic. La cererea guvernului bulgar, România a trimis două ambulanțe pentru a conlucra cu ambulanța Crucii Roșii bulgare pe câmpul de război. Fiecare ambulanță era alcătuită din 2 barăci demontabile, putând să conțină 25 paturi, un chirurg-șef al ambulanței, cu alți 2 subchirurghi ajutori, șase subchirurghi interni, o infirmieră, o soră de caritate și o bucătăreasă, precum și 85 colete cu medicamente și material sanitar. Prima ambulanță, care a sosit la Rusciuc în ziua de 24 octombrie 1912, a fost întâmpinată cu căldură de populație și autoritățile bulgare. În cuvîntarea sa primarul Rusciucului a spus: „Bunii noștri vecini, românii, care la 1877, alături de Rusia, și-au vărsat sîngele lor la Plevna pentru eliberarea noastră, trimițîndu-vă azi pe dumneavoastră spre a alina suferințele răniților bulgari de pe câmpul de război, au dat încă o dată dovadă de sentimentele frățești ce hrănesc față de noi”²⁴.

În ziua de 17/30 noiembrie 1912 au sosit la Rusciuc alte două echipe sanitare românești, primite cu aceeași căldură de autoritățile civile și militare bulgare²⁵. De asemenea, la cererea guvernului sîrb, a fost trimisă o ambulanță sanitară și în Serbia²⁶. În afara personalului care deservea ambulanța, guvernul român a pus la dispoziția guvernului bulgar și sîrb medici pentru a fi folosiți după nevoie.

Guvernul român a păstrat în toată perioada primului război balcanic o atitudine binevoitoare față de Bulgaria, urmărind ca prin bună înțelegere și fără nici un amestec din afară să se rezolve diferendele ce le separau. Primul ministru și ministrul afacerilor străine al României, Titu Maiorescu, relatează într-un raport convorbirea pe care a avut-o la 27 octombrie/9 noiembrie 1912 cu ministrul Rusiei la București, Sebeko: „O dată ce se înlătură cu desăvîrșire dispozițiunile Tratatului de la Berlin, se înlătură și legitimarea fruntariei noastre dobrogene impusă prin acel Tratat, și o nouă reglementare devine necesară. Noi am dori această regulare să se facă prin bună înțelegere între România și Bulgaria și așteptăm chiar ca inițiativa unei asemenea înțelegeri să pornească de la Bulgaria de la care a pornit războiul contra Turciei. Din considerație pentru regele Ferdinand al Bulgariei, voim să evităm orice presiune străină în această privință. Însă în mod amical și confidențial, pot spune că rectificarea hotarului nostru la sudul Dobrogei trebuie să cuprindă o linie de la Turtucaia la Marea Neagră dincoace de Varna. Același lucru îi voi spune și ministrului Austro-Ungariei, prințului de Fürstenberg”²⁷.

Păstrînd relații cordiale cu Bulgaria, România se străduia să trateze de la guvern la guvern orice litigiu, chiar în etapa în care devenise evident că Bulgaria nu avea serioase beneficii de pe urma victoriilor sale, ceea ce schimba echi-

²³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1925*, Buc., 1966, p. 850.

²⁴ Arh. M.A.E., fond 71/Litera B, vol. 18, f. 18.

²⁵ *Idem*, f. 28.

²⁶ *Idem*, f. 202.

²⁷ *Cartea verde*, p. 12—13; vezi și M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 336.

librul de forțe în Balcani²⁸. În această privință, Tache Ionescu a făcut declarații adecvate ministrului de externe bulgar²⁹.

Poziția marilor puteri față de primul război balcanic a fost diferită. Austro-Ungaria nu s-a opus războiului balcanic, deoarece credea în victoria Turciei și zdrobirea Serbiei, totodată nu vedea cu ochi buni mărirea teritorială a Muntenegrului și Serbiei. Sub presiunea evenimentelor admitea această situație, însă cu condiția dominării sale economice și politice. Independența Albaniei satisfăcea interesele Austro-Ungariei în Balcani, mai ales că se opunea unei largi ieșiri a Serbiei la Marea Adriatică. De asemenea, Rusia și Austro-Ungaria au lucrat în sprijinirea Bulgariei contra Greciei (Austro-Ungaria sprijinea Bulgaria și contra Serbiei — sprijinită de Rusia contra Austro-Ungariei) în scopul de a contracara influența Franței la Marea Egee. Franța se sprijinea pe Grecia pentru a zădărnici instalarea Austro-Ungariei și Italiei la Marea Egee. Anglia era pentru menținerea Imperiului otoman, opunându-se extinderii acestuia în Asia Mică și Persia, unde erau interesate, de altfel, și alte mari puteri ca Germania și Rusia.

Mersul evenimentelor demonstra că Balcanii scăpau de sub controlul marilor puteri. La 28 octombrie/10 noiembrie, guvernul austro-ungar a recunoscut că, în situația creată de război, statu-quo-ul balcanic nu mai poate fi păstrat, dar că nu poate admite ieșirea Serbiei la Marea Adriatică. În acest timp regele României a declarat la 20 octombrie/2 noiembrie 1912 corespondentului Liechtenstadt de la ziarul „Neues Wiener Tageblatt” următoarele: „Cele patru state din Balcani nu vor lăsa din mână roadele lor... România nu mobilizează cu toate că a fost îndrumată din mai multe părți la aceasta. Nu s-a ordonat mobilizarea căci nu avem nici un scop... Noi nu vedem nici o primejdie dacă populația bulgară se va urca la șase milioane”³⁰.

Această declarație, după cum remarcă ziarul „Kölnische Zeitung”, a făcut o foarte bună impresie la Sofia, risipind cu desăvârșire îngrijorarea despre posibilitatea unei acțiuni echivoce a României. „Nimeni nu mai crede în mobilizarea și planurile antibulgare ale României”³¹.

Ca urmare a victoriei aliaților, prevederile teritoriale ale Tratatului de la Berlin se modificau. La 11 noiembrie 1912 au început discuțiile în vederea încheierii armistițiului între statele aliate și Turcia în scopul începerii tratativilor de pace între beligeranți. La 20 noiembrie, armistițiul a fost semnat (în afară de Serbia, care a refuzat să-l semneze).

Tratativilor pentru încheierea păcii au început la 4 decembrie 1912 la Londra. Conferința ambasadurilor a eșuat și, la 17 ianuarie 1913, tratativilor au fost întrerupte, iar la 21 ianuarie 1913 au fost reluate ostilitățile, în condițiile revoltei junilor turci la Constantinopol (10 ianuarie 1913).

Concomitent erau în curs tratative la Londra între reprezentanții României și Bulgariei pentru o rectificare de frontieră în Dobrogea. La 16 ianuarie 1913 s-a semnat la Londra un protocol care nu satisfăcea guvernul român. Astfel, negocierile româno-bulgare de la Londra n-au dus la nici un rezultat.

La 9 februarie 1913, guvernul român a acceptat medierea marilor puteri, iar la 13 februarie a prezentat celor șase puteri pretențiile sale. La 26 aprilie/9 mai, Conferința de la Petersburg a decis: „Silistra este dată României de la un punct

²⁸ M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 336.

²⁹ Vezi nota 13.

³⁰ G. A. Dabiija, *op. cit.*, p. 212.

³¹ *Idem*, p. 213.

de pe Dunăre la 3 km spre apus de la marginea Silistrei, va tăia drumul Șumlei, drumul Varnei tot cam la 3 km de periferia orașului și va ajunge la frontiera actuală...³². Bulgaria a tergiversat aplicarea pe teren a prevederilor Protocolului de la Petersburg. Între timp evoluția evenimentelor din Balcani a condus la semnarea, la 17/30 mai la Londra, a „Preliminariilor păcii între aliați și Turcia”. În următoarele condiții: Marile puteri trebuiau să delimiteze frontierele Albaniei și toate problemele privitoare la Albania, să hotărască soarta insulelor din Marea Egee, cu excepția Cretei, o comisie internațională trebuia să rezolve problemele financiare rezultate din starea de război și cedarea teritoriilor prevăzute în tratat.

Incheiate sub auspiciile marilor puteri și dictate de ele, „Preliminariile păcii” de la Londra au nemulțumit pe aliați. Cel mai nemulțumit era statul bulgar, care urmărea stăpânirea de teritorii ce aparțineau foștilor săi aliați. Neînțelegerile manifestate printre aliați în ceea ce privește teritoriile eliberate și delimitarea noului stat albanez, precum și amestecul nemijlocit al Austro-Ungariei în favoarea Bulgariei au provocat al doilea război balcanic. Rusia s-a dezis de acțiunile întreprinse de guvernul bulgar. La 12/25 iunie guvernul țarist făcea cunoscut guvernului bulgar următoarele: „Voi lucrați după influența Austro-Ungariei, sinteți liberi... Împăratul Rusiei nu a așteptat ultimatumul bulgar cu termenul ce i s-a fixat de a se pronunța asupra diferendului bulgaro-sîrb... Nu așteptați nimic de la noi și uitați că au existat angajamentele din 1902³³ ce ne-au legat pînă astăzi³⁴. Așadar, Rusia părăsește Bulgaria în favoarea Serbiei.

După cum rezultă din documentele guvernului Danef, date publicității de presa bulgară, războiul al doilea balcanic a fost declanșat de Bulgaria. Ziarul „Preapost” din 27 septembrie 1913 scria: „Încă la 6 iunie, prin telegrama nr. 5327, adresată unuia din șefii armatei noastre — generalul-locotenent Savoff ordona 'să ne pregătim pentru ocuparea Salonicului în 2—3 zile'. La 14 iunie același general dădea directiva cu nr. 23 'pentru un război eventual împotriva Serbiei și Greciei', iar la 16 iunie, ajutorul comandantului suprem, deci același general-locotenent Savoff, a trimis ordinul telegrafic nr. 5596, care suna astfel: ... 'mîine armata a 4-a atacă întreaga linie sîrbă'³⁵. În același ziar s-a publicat telegrama din 17 iunie 1913 a generalului Savoff, în care se spunea: „Scopul pentru ceea ce întreprindem este... ca puternicele lovituri ce le vom da inamicilor noștri să-i facă să fie mai cedători, mai conciliabili³⁶”.

Ziarul bulgar conchide că „în ziua de 17 iunie a fost început de către generalul Savoff, nenorocitul și fatalul pentru noi, războiul³⁷. Cu trei zile înainte de declanșarea războiului, ministrul Rusiei la București i-a comunicat lui Titu Maiorescu, președintele Consiliului de miniștri al României, că guvernul bulgar refuza orice sfat de moderațiune și că era gata să înceapă războiul contra Serbiei și Greciei. Ca o presiune împotriva guvernului bulgar, reprezentantul Rusiei propunea să-l prevină pe Danef, președintele Consiliului de miniștri al Bulgariei că: „În scopul unui asemenea război, armata română va trece Dunărea și va ocupa linia Turtucaia—Balcic pentru a o anexa definitiv”. Titu Maiorescu a răspuns că „prin-

³² *Cartea verde*, p. 133.

³³ Convenția militară din 1902, urmată de un tratat ruso-bulgar în 1908, obliga Rusia alături de Bulgaria împotriva României în scopul ocupării Dobrogei de către Bulgaria.

³⁴ G. A. Dabija, *op. cit.*, p. 336.

³⁵ Ziarul *Preapost*, nr. 10 din 27 septembrie 1913, în Arhiva M.A.E., fond 70/Sofia, 1911—1913, vol. 13, f. 159.

³⁶ *Idem*, f. 160.

³⁷ *Idem*.

tr-o depeșă din 11 iunie, repetată astăzi, însărcinasem deja pe dl. Ghica, în termeni mai generali, să atragă atenția d-lui Danef asupra situației în care se pune"³⁸. Prin depeșa din 11/24 iunie 1913, guvernul român atrăgea atenția „că în ziua când războiul va izbucni între Serbia și Bulgaria, România va mobiliza și va intra în acțiune"³⁹. Intrarea României în război a fost determinată de declanșarea operațiunilor de către Bulgaria. Ziarul bulgar „Dnevnic” din 25 octombrie 1913 scria: „România, care a păstrat o neutralitate în tot timpul războiului cu Turcia, cu toate că după Protocolul de la Petersburg a primit Silistra, s-a ivit pe scenă în ajunul războiului, tocmai când războiul între aliați era clar"⁴⁰.

Războiul a început prin atacarea prin surprindere a trupelor sârbești de către armata bulgară, fără a se respecta cele mai elementare reguli de notificare prealabilă, încălcând convențiile și uzanțele internaționale. Ziarul bulgar „Preopareț” din 15 octombrie 1913 susține că „ordinul către armată ca să atace la 17 iunie liniile sârbești și grecești a fost dat cu consimțământul guvernului... Este clar ca lumina zilei că operațiunile le-am început noi, cu scop de a face ca politica rusă să grăbească hotărîrea arbitrajului"⁴¹. Istoricii bulgari care semnează lucrarea „Sovremennaia Balgariia. Istoria, politika, ekonomika, kultura”, Sofia Press, 1981, susțin că „la 16/29 iunie 1913, fără știrea comandamentului, Ferdinand personal (țarul de atunci al Bulgariei) a dat ordin de atacare a Serbiei și Greciei” (p. 81).

La 26 iunie/8 iulie 1913, guvernul român decide intrarea României în război, trimițând note în acest sens tuturor miniștrilor români din străinătate, iar celui de la Sofia rechemarea. În nota adresată guvernului bulgar se spune: „Guvernul român a prevenit la timp guvernul bulgar, că dacă aliații balcanici s-ar afla în stare de război, România nu ar putea să păstreze rezerva ce i se impusese pînă acum, în interesul păcii și s-ar vedea silită să intre în acțiune. Guvernul bulgar n-a crezut necesar să răspundă acelei comunicări; dimpotrivă și din nenorocire războiul a izbucnit mai întîi prin atacuri fără veste bulgărești contra trupelor sârbești... ”⁴².

Într-o altă notă din 3/16 iulie 1913, guvernul român făcea cunoscut legațiilor sale din străinătate că: „Făcînd să înainteze armata sa pe pămînt bulgar, România nu urmărește nici o politică de cuceriri și nici zdrobirea armatei bulgare”⁴³.

România a intervenit în conflictul dintre statele balcanice mînată de interesul de a evita amestecul marilor puteri în treburile balcanice, de a înlătura o probabilă intervenție armată a vreunei mari puteri în dauna popoarelor din sud-estul Europei. În nota de mai sus guvernul român susține că „România are datoria de a participa la regularizarea definitivă a unei chestiuni care, la porțile sale, prea mult timp a amenințat și pe urmă a tulburat pacea generală”⁴⁴.

Tendențele de hegemonie ale statului bulgar în dauna celorlalte state din zonă au întărit „guvernul român în convingerea că o graniță strategică se impune spre partea Bulgariei” — respectiv Turtucaia—Balciic — „pentru a se face cu puțință pe viitor relațiunile pașnice între cele două state”⁴⁵.

³⁸ *Cartea verde*, p. 181.

³⁹ *Idem*.

⁴⁰ *Dnevnic* nr. 4009, 25 oct. 1913, Arhiva M.A.E., fond 70/Sofia, vol. 13.

⁴¹ Arhiva M.A.E., fond 21/1912—1913, Sofia, vol. 113, f. 108—109.

⁴² *Cartea verde*, p. 204.

⁴³ *Idem*, p. 212.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Șerban Rădulescu-Zoner, în *Anale*, nr. 1/1983, p. 131.

Acțiunea României a dejucat uneltirile marilor puteri și îndeosebi ale Austro-Ungariei, care a sfătuit Serbia „să primească arbitrajul marilor puteri în diferendul sîrbo-bulgar”. În urma refuzului categoric al guvernului sîrb, Austro-Ungaria l-a amenințat că „în cazul unui război cu Bulgaria monarhia ar ocupa sangiacul Novi-Bazar”⁴⁶.

Rusia a telegrafiat la rîndul său, în ziua de 13/26 iunie, reprezentanțelor sale de la Sofia, Belgrad și Atena, „să stăruie pe lîngă guvernele respective să accepte arbitrajul propus”⁴⁷. Bulgaria a refuzat intervenția țarului, declarînd că „nu acceptă arbitrajul decît în mod absolut condiționat și în limitele tratatului de alianță existent”⁴⁸.

În timpul ostilităților, Rusia a intervenit din nou la Belgrad și Atena pentru încetarea acestora, propunînd ca statele balcanice să se întrunească la o conferință la Petersburg la care va fi invitată și România. Belgradul a răspuns pozitiv; Atena a pus condiția ca o dată cu armistițiul să se semneze și preliminarile păcii, ceea ce însemna un răspuns negativ. În același timp, Franța a cerut Rusiei să renunțe la acțiunea individuală pe lîngă statele balcanice și să lase această problemă pe scama Europei întregi. Statele balcanice nu s-au pronunțat nici pentru conferința de la Petersburg unde se aflau sub presiunea Rusiei⁴⁹ și nici pentru un congres european „unde le-ar sfîșia dulăii cei mari. Ele preferau să se înțeleagă între ele prin mijlocirea României”⁵⁰. Țarul Bulgariei a întrebat guvernul român „în ce condiții s-ar putea încheia pacea între România și Bulgaria...”. Guvernul român a răspuns: „granița noastră de sud să fie Turtucaia—Dobrici—Balcic și România să participe la reglementarea noii stări de lucruri în Balcani, ceea ce ar fi o garanție de menținerea echilibrului”⁵¹.

Sofia a cerut Bucureștiului încheierea separată a păcii, cedîndu-i României partea teritorială „situată la nord-est de o linie care pleacă din Turtucaia și ajunge la Balcic”⁵². Guvernul bulgar urmărea să asigure neutralitatea binevoitoare a României și ajutorul său în reglementarea pașnică a diferendelor cu Serbia și Grecia. Totodată cerea oprirea și apoi retragerea armatei române dincolo de Dunăre și de linia Turtucaia—Balcic. Guvernul român a refuzat propunerea cu scopul de a forța Bulgaria să înceteze ostilitățile „pentru a grăbi încheierea păcii între toți beligeranții”⁵³.

Sofia a acceptat propunerile guvernului român, declarînd că era gata „a înceta imediat ostilitățile, bineînțeles dacă Serbia și Grecia fac același lucru și ar proceda îndată la demobilizarea armatei sale”⁵⁴.

Totodată guvernul bulgar a acceptat să trimită delegați pentru discutarea preliminarilor păcii. Întrucît tratatul de pace între Alianța balcanică semnat la Londra în ziua de 30 mai/3 iunie 1913 și-a pierdut valabilitatea, era necesar un nou tratat de pace care să se încheie între statele balcanice, la care se alăturase și România.

⁴⁶ *Adevărul*, an XXVI, nr. 8532 din 15 iunie 1913.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Rusia făgăduise Bulgariei Dobrogea și hotarele de la San Stefano. Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, Buc., 1939, vol. X, p. 307.

⁵⁰ *Adevărul* din 3/16 iulie 1913.

⁵¹ *Adevărul* din 6/19 iulie 1913.

⁵² *Cartea verde*, p. 224.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Idem*, p. 228.

Guvernul român a propus Bucureștiul ca loc de întrunire a delegațiilor pentru încheierea tratatului de pace, care modifica în mod substanțial prevederile Tratatului de la Berlin (1878), impus de marile puteri. Toate guvernele statelor balcanice au fost de acord cu propunerile României și au trimis imediat delegați la București. Astfel se punea capăt unui război între frați. Referindu-se la acest aspect, ziarul rus „Petersburgskie Vedomosti“ din 10 august 1913 scria: „România înrudită cu noi prin suflet a oprit masacrul fratricid și a scăpat zeci și poate sute de mii de suflete: bulgari, greci și sârbi, ceea ce aceștia din urmă nu vor uita niciodată”⁵⁵.

Guvernul bulgar fiind de acord cu propunerile României, ruga guvernul român la 9/22 iulie 1913 să-i dea tot sprijinul pentru a grăbi încheierea armistițiului și a pune capăt vărsării de sânge. „Buna dispoziție cu care Guvernul regal al României a răspuns la dorința Bulgariei de a reinnoi vechile legături de prietenie și eforturile pe care le face pentru a grăbi încheierea păcii, ne încredințează că Excelența Voastră va binevoi să ne ajute în scopul cu totul umanitar: încetarea ostilităților”⁵⁶.

Lucrările Conferinței de pace au început la 17/30 iulie 1913, la București și au fost conduse de Titu Maiorescu, președintele Consiliului de miniștri și ministrul afacerilor externe al României. Primul ministru român s-a străduit să atenueze pretențiile foștilor aliați față de Bulgaria. Pe de altă parte unele mari puteri pretindeau ca Tratatul de pace să fie supus revizuirii, întrucât modifica prevederile Tratatului de la Berlin. Însă, statele participante și-au desfășurat activitatea independent de marile puteri care au încercat să se amestece. Din cauza diferendelor dintre ele, divergențe folosite cu abilitate diplomatică de România și celelalte state balcanice, Tratatul de pace s-a semnat, la 28 iulie/10 august 1913, de către România, Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru fără patronajul marilor puteri.

Ziarul „Petersburgskie Vedomosti“ din 10/23 august 1913 scria: „Pacea este încheiată și după ideea noastră o pace trainică”⁵⁷.

Ministrul afacerilor străine al Franței a felicitat guvernul român „pentru înțelepciunea, moderațiunea și abilitatea cu care a știut să lucreze la restabilirea păcii”⁵⁸. Ministrul de externe al Angliei, Sir Edward Grey a declarat: „tratatul de pace de la București va rămâne în istorie ca unul din tratatele cele mai stimate și mai drepte din câte le-am văzut de secole... se restituie Peninsula Balcanică adevăraților ei stăpâni”⁵⁹. Marile puteri — Germania, Rusia, Franța, Italia — au luat atitudine pozitivă față de Tratatul de la București.

Stăruințele guvernului român de a susține Bulgaria în timpul tratativelor de pace au determinat acceptarea de către delegația bulgară a condițiilor de pace. Articolul II al tratatului prevedea: „Între Regatul Bulgariei și Regatul României, vechea graniță între Dunăre și Marea Neagră este, în conformitate cu procesul-verbal încheiat de delegații militari respectivi și anexat la Protocolul numărul 5 din 22 iulie (4 august) 1913 la Conferința din București... noua graniță va porni de la Dunăre, din sus de Turtucaia ca să ajungă în Marea Neagră la miazăzi de Ecrene. E hotărât înțeles că Bulgaria va dărîma, cel mai târziu într-un timp de doi ani, lucrările fortificațiilor existente și nu va construi altele la Rusciuk, la Sumla, în părțile intermediare și într-o zonă de 20 km împrejurul Balcicului”⁶⁰.

⁵⁵ Arhiva M.A.E., fond 71, Litera B, vol. 13, f. 123.

⁵⁶ *Cartea verde*, p. 231.

⁵⁷ Arhiva M.A.E., fond. 31, Litera B, vol. 14, f. 123.

⁵⁸ *Cartea verde*, p. 268.

⁵⁹ Arhiva M.A.E., fond 31, Litera B, vol. 14, f. 225.

⁶⁰ *Cartea verde*, p. 263.

Referindu-se la această problemă, ziarul rus „Petersburgskie Vedomosti“ din 10/23 august 1913 scria: 'Novoe Vremia' (ziar bulgar) acuză pe români că și-au apropiat teritoriul bulgar. Însă noi găsim că România a fost în drept. Bulgarii niciodată n-au renunțat la Dobrogea*, presa lor a exprimat totdeauna dorința de a relua de la români acest teritoriu care a aparținut în vechime Principatului Valahiei⁶¹.

Ca urmare a acestei păci, a intrat în componența României ținutul de la

* Teritoriul Dobrogei a fost locuit din vechime de triburi geto-dace, făcând parte integrantă din marcele regat al geto-dacilor condus de Burebista. În secolul I e.n., Imperiul roman își întinde stăpînirea pînă la Marea Neagră, cuprinzînd în hotarele sale întregul teritoriu al Dobrogei de azi. În timpul stăpînirii romane, acest teritoriu capătă noi forme administrative. Astfel, în anul 15 e.n., a luat ființă provincia Moesia, ale cărei fruntării se întindeau de la Drava din Serbia, pînă la Delta Dunării. Așa-numita Ripa Thraciae cu actuala Dobrogea rămînea dependentă de Regatul odris, stat clientelar la discreția Romei. În anul 46 e.n., Tracia a fost transformată în provincie romană, Ripa Thraciae a fost anexată Moesiei. În anul 86 e.n., din motive militare, împăratul Domițian a împărțit provincia Moesia în două părți: Moesia Superioară și Moesia Inferioară — celei din urmă integrîndu-i-se și Dobrogea de azi, iar cu timpul și zonele aferente din stînga Dunării și din nordul gurilor sale, din Muntenia răsăriteană și din Moldova de sud. În timpul domniei împăratului Dioclețian (284—305), Dobrogea a devenit o provincie de șine stătătoare cu numele de Scitia, ale cărei granițe erau Dunărea inferioară, Marea Neagră, iar în sud o linie convențională care pornește de pe malul vest-pontic, de la Gerania (Ekrene, R. P. Bulgaria) și înaintează spre nord—nord-vest, pe malul Dunării, între Altinum și Sacidava (Musait—Rasova). Reședința era la Tomis. La sfîrșitul sec. IV, Imperiul roman s-a împărțit în două. Scitia Mică a făcut parte din Imperiul roman de răsărit cu capitala la Constantinopol. În acest timp a avut loc procesul de romanizare a populației geto-dace. În secolul VII, au survenit noi organizări în cadrul Imperiului bizantin. Aproximativ în anul 670, dioceza Traciei devine themă (circumscripție cu caracter administrativ și militar) din care făcea parte Scitia. În anul 679 are loc migrația bulgară. Bulgarii așezați ca federați ai Imperiului bizantin au constituit o primă formație statală proprie cu capitala la Pliska (vezi A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Buc., 1979, p. 152). Restrîns ca dimensiuni și forță, noul organism politic era departe de a include Scitia, totuși se interpunea între aceasta și statul bizantin, Scitia rămînea de fapt și de drept și după anul 681 parte integrantă a Imperiului bizantin. Populația țaratului bulgar era formată din cele 7 triburi ale slavilor ce trecuseră Dunărea în secolul al 6-lea, din protobulgari și geto-tracii romanizați. Linia dunăreană a Scitiei, țărmul mării și văile mai ferite de invaziile popoarelor migratoare constituiau apanajul populației romanizate (române), trăind în așa-numitele „Romanii“. Atît documentele vremii, cît și izvoarele arheologice atestă că țărmul de vest al Mării Negre și Delta Dunării erau sub stăpînire bizantină în secolele VIII—XI. În anul 1018, primul țarat bulgar a fost desființat. Teritoriul dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră reintră în întregime în componența Imperiului bizantin. Reintegrată Imperiului bizantin, după anul 971, și transformată în themă, condusă de un strateg, Dobrogea a înfruntat aproape trei veacuri crunte invazii produse de pecenegi, uzi, cumani și tătari. În urma răscoalei, conduse de Petru și Asan (1186—1187), împăratul bizantin a fost nevoit să recunoască independența și hotarele statului Asăneștilor în nord-estul Bulgariei; cu numele inițial de Valahia și cu reședința la Tirnovo. Între 1218—1241, statul Asăneștilor atinge apogeul cupinzînd în hotarele sale teritorii vaste, de la Adriatică la Marea Neagră, instituind autoritatea și asupra Dobrogei. Ascensiunea statului valahobulgar este întreruptă de invazia tătarilor, care în 1242 își instaurează dominația la sud de Dunăre. În jurul anului 1320 a apărut în părțile Cavarnei un stat independent. În anul 1350, noul stat bine consolidat și recunoscut de Bizanț îl avea de conducător pe Balica. În 1321 Isaccea făcea parte din Țara Românească. Urmașul lui Basarab (1342—1366) a continuat să stăpînească nordul Dobrogei ca și tatăl său, ambii luptînd să unească românii din sudul Dunării cu cei din nord într-un singur stat. Urmașul lui Balica a fost Dobrotici, al cărui stat se învecina la Dunăre cu Țara Românească. În anul 1386 Dobrotici moare în luptele cu turcii; urmîndu-i la cîrma țării Ivanco. În 1388, Mircea cel Bătrîn, cu puterea armatei sale, alungă pe turci din Dobrogea și unește într-o singură țară pe românii din

hotarul de miazăzi al Dobrogei (Cadrilaterul), împărțit în două județe, Durostor, după vechiul nume roman al cetății Silistra, stăpinită odinioară de Mircea cel Bătrîn și Caliacra⁶².

Tratatul de la București, care a marcat încheierea crizei balcanice, a fost emanația statelor mici din sud-estul Europei și, cu mici modificări, el a rezistat celor două conflagrații mondiale. Aceasta este cea mai autentică dovadă că pacea de la București a fost o pace a statelor din zona Balcanilor, o pace care a marcat via tendință de independență a acestora, înțelegând să-și reglementeze ele singure raporturile interbalcanice.

În ceea ce privește România, se poate afirma că, participând la război și semnând tratatul de pace de la București, a efectuat nu numai un act demonstrativ, de vădită independență, ci și un act de conștientă sfidare față de Tripla Alianță în general și față de Austro-Ungaria în special.

DUMITRU TUȚU

Dobrogea cu cei din Țara Românească. Într-un act emis la Rîmnicul Vilcea în 1398 i se spune voievodului „domn a toată Ungrovlahia și a părților Podunaviei și a celor de peste munți”. Dimensiunile puterii lui Mircea își află înțelegerea exactă într-un document din 23 noiembrie 1406, în care scrie: „Io Mircea, mare Voievod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți, încă spre părțile tătărăști și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin, domn de amîndoua părțile de peste toată Dunărea și pînă la Marea cea Mare și cetății Dîrstorului stăpînitor” (*Documente privind istoria României. B. Țara Românească*, veac XIII, XIV, XV, 1, p. 64; vezi și A. Rădulescu și I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 181—182). Se pare că în timpul luptelor între Țara Românească și turci (1418—1430), Dobrogea ar fi fost cucerită de turci pînă la linia Isaccea—Eusila, teritoriul de nord-est al Dobrogei rămînînd în cadrul statului român, Moldova. În ultima vreme s-a formulat opinia că Dobrogea ar fi fost cucerită de turci între anii 1445 (Vlad Dracul) și 1462 (Vlad Țepeș). Între aceste limite cronologice s-ar situa anul care marchează începuturile efective ale dominației otomane între Dunărea de Jos și Marea Neagră (vezi și A. Rădulescu și I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 483.).

⁶¹ Arhiva M.A.E., Fond 71, Litera B, vol. 13, f. 124.

⁶² Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 340.